

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

**Tatcı, Mustafa (Ed.) (2016). *Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî*.
Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yay.**

Fatih Akbay*

*Kul Hoca Ahmed erenlerini yâd eyleyip,
Hikmet söyleyip, işbu sözü kıldı beyân,
Dinleyiniz, işbu sözü, bütün dostlar,
Yalan sözü cemaate yajmaz olur.*
Hoca Ahmed Yesevî

Günümüz insanı için Türk kültür tarihinin önemli isimlerinden biri olan Hoca Ahmed Yesevî, bugünkü adıyla Türkistan olarak bilinen Yesi şehrinde yaşamış ve irşatta bulunmuş bir Türk mutasavvıfı olarak tanıtılabilir. Ancak onu 1166 yılından günümüze kadar taşıyan, söylediklerini zaman ve mekanları aşmak suretiyle hala geçerli ve etkili kılan gücü anlamak için ona daha çok yaklaşmak; bu ışığı tıpkı ondan sonra gelenlerin yaptığı gibi başka coğrafyalara da ulaştırmak adına Yesevî'nin inanarak söylediklerini doğru idrak edip özenlice anlatmak gerekecektir. Üstelik henüz geride bıraktığımız 2016 yılı bunun için en ideal zaman sayılabilir. Çünkü bu sene, vefatının 850. yılı münasebetiyle UNESCO tarafından tüm dünyada anılmak üzere "Hoca Ahmed Yesevî Yılı" ilan edildi. Bu ilanın gerçekleşmesinde öncü girişimleri olan Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Hoca Ahmed Yesevî'yi ve dolaylı olarak Türk tasavvuf geleneğini dünyaya hakkıyla tanıtmak üzere misyon ve içerik yönüyle çok değerli bir dizi yayına imza attı ki bunlardan biri de, Pîr-i Türkistan'ın en geniş ölçekli hitâbı olmak bakımından belki de en önemlisi, *Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî* kitabıdır.

Baskı kalitesi bakımından birinci sınıf bir prestij kitabı olan bu yeni büyük boy *Dîvân-ı Hikmet*, muhteve ve düzenleme yönüyle de tıpkı üniversitenin

* Yüksek Lisans Öğrencisi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Ankara/Türkiye
fatih-akbay@hotmail.com

Ahmed Yesevî'ye ilişkin diğer yayınları gibi akademik ve estetik uzmanlarca yayına hazırlanan çok önemli bir bilimsel ve edebi kaynak olarak 2016 Ocak ayından beri araştırmacıları ve okurlarını bekliyor.

Türkler, İslamiyet ile Ahmed Yesevî'nin yaşadığı M. 12. yy'dan önce tanışmış, bu süreçte Orta Asya'da tasavvufi oluşumlar da varlık göstermeye başlamıştır. Ancak bu kişi ve gruplar daha çok devrin yaygın ilim ve kültür dilleri olan Arapça ve Farsça kullanmış, diğer yandan temel İslami esasların dışına çıkan sorunlu din ve tasavvuf anlayışları da toplum içerisinde yayılmaya başlamıştır. İşte böyle bir atmosferde insanları yalnızca Kur'an ve sünnet dairesine, hem de kolayca anlayacakları ana dilleri Türkçe ile çağırın Hoca Ahmed Yesevî, yüzyıllarca devam edecek bir yolun rehberi olarak toplum nezdinde büyük bir saygınlık kazanacaktır. O ilk büyük Türk mutasavvıfı kabul edilirken Yeseviyye ise bu süreçte sayısız insanı ehli-sünnet anlayışı çerçevesinde İslam ve tasavvufu buluşturan bir yol olmaya devam etmiştir.

Bu başarının anahtarı Hoca Ahmed Yesevî'nin teskin edici fakat kuvvetli sesi, nefesi konumundaki hikmetleridir. Sohbetlerde ve genellikle hece ölçülü Türk halk edebiyatı şekilleriyle söylenen bu hikmetlerde sıklıkla işlenen konular ise Allah ve Peygamber sevgisi, dini kurallara riayet, fakir ve yetimleri korumak, güzel ahlak, ölüm, nefis mücadelesi, zikir ve tasavvuf yolunun mertebeleri gibi hususlardır. Bu hikmetler önceleri Yesevî'nin müritleri tarafından yazma risaleler olarak neşredilmiş, daha sonra bunlar birleştirilmek suretiyle yazma *Divan-ı Hikmet* nüshaları ortaya çıkmıştır. Hikmetler, halen sözlü gelenek içerisinde aktarılmaya devam ederken diğer yandan matbaanın kullanılmaya başlanmasıyla uzun zamandır yazılı olarak da geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu süreçte, Türkiye'deki ve dünyadaki okurlar için ilk ve ortaöğretim düzeyindeki bazı sadeleştirilmiş seçkiler ile Türk Dünyası Vakfı'nın hazırladığı Türkçe-İngilizce, Türkçe Arapça, Türkçe-Rusça gibi küçük hacimli hikmet derlemelerinden oluşan yayınlar yurt içinde ve yurt dışındaki okurların ilgisini çekmek adına elbette önemlidir. Akademik düzeydeki eserler için ise Prof. Dr. Kemal Eraslan'ın 1983'te çıkan *Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler* adlı çalışması bu alandaki dikkate değer ve öncü eserlere örnek verilebilir. Bunun dışında özeldikle Ahmed Yesevî konusunda çeşitli çalışmaları bulunan Dr. Hayati Bice'nin *Hoca Ahmet Yesevi Divân-ı Hikmet* (Diyanet Vakfı Yayınları) ve *Günümüzün Aşk Yolcusuna Divân-ı Hikmet* (H Yayınları) adlı eserleri en bilinen önemli eserlerdir. Ahmet Eğilmez Rıdvanoglu'nun hazırladığı *Açıklamalı Divân-ı Hik-*

met başlıklı çalışma da bu alanın sınırlı sayıdaki bilimsel kaynak niteliğindeki eserlerinden biri kabul edilebilir.

İşte bu noktada, Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi tarafından “2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına” 2016 yılı Ocak ayında alanında uzman akademisyen ve sanatçılara hazırlatılan *Divân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî* kitabı öne çıkmaktadır. Zira eser, daha önce yapılan söz konusu yayınların bazı eksiklerini de kapatarak Yesevî'nin hikmetlerini günümüz okuruna en doğru, sade ve şık bir üslupla aktarmaktadır. Örneğin içerdiği hikmetlerin sayısı bakımından önceki çalışmaların tamamı arasında, H Yayınları baskısı ile birlikte en geniş sayılabilir. Ancak o baskıda mevcut olmayan Yesevî ve Yesevilik hakkındaki bilgilerin yer aldığı bir bölüm ile hikmetlerin Çağatay Türkçesindeki Arap harfli asıl halleri, farklı baskılarda yer alsa da, bu çalışmayı hikmet sayısı da düşünüldüğünde genel ve özellikle akademik okur için kolayca istifade edilebilecek temel ve belki en kapsamlı kaynak haline getirmiştir. Ayrıca eserin Hayati Bice başta olmak üzere, önceki yayınlarda ve ilgili çalışmalarda elde edilen tecrübeye sahip, akademik ve edebi, hatta görsel estetik alanlara nüfuz edebilecek daha geniş bir ekiple ortaya konmuş olması elbette önemli bir referanstır. Görüldüğü gibi bu sahadaki çalışmalara dikkate değer bir zenginlik katan 496 sayfalık bu büyük boy ciltli eser, yaklaşık 40 sayfalık bir giriş ile hikmetlerin ve münacatın yer aldığı ana kısımdan müteşekkildir.

Giriş bölümünde ilk olarak üniversite Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız tarafından yazılan bir “takriz” ile çalışmanın editörü Mustafa Tatcı'nın kaleminden çıkan “sözbaşı”, okur için Yesevî ve onun hikmetlerine hem duygusal hem zihinsel bir hazırlık niteliği taşır. Bu yazıların ardından gelen “Hoca Ahmed Yesevî, Hayatı, Eserleri, Menkıbeleri, Türbesi” ara başlıkları ile sunulan bölüm ise başlıklardan da anlaşıldığı üzere Ahmed Yesevî'nin hayatı hakkındaki aslında sınırlı olan bilgiler ile hazırlanmış derli toplu, özellikle genel okur için faydalı ve güvenilir bir özet sayılabilir.

Prof. Dr. Necdet Tosun'un hazırladığı, “Yesevilik, Yesevilikte Tasavvufî Eğitim” ara başlıklarını taşıyan bölüm ile giriş kısmı tamamlanırken bu bölümün sosnuna bir de bibliyografya eklenmiştir. Bibliyografya, tarikatın tarih boyunca kimler tarafından hangi coğrafyalarda ve hangi kollar aracılığı ile devam ettiğinin, âdâb ve erkânının ayrıntılı ve akademik bir üslup ile anlatıldığı bu son yazı ile birlikte genel okur kadar araştırmacılar için de eserin daha çok yönlü, işlevsel ve akademik bir kaynak haline gelmesine yardım etmiştir.

Kitabın ana bölümü ise daha evvelki *Divân-ı Hikmet* basımlarının her birine nazaran daha fazla sayıda olan 252 adet hikmetin yer aldığı “Hikmetler” bölümü ile 68 beyitten oluşan bir münacattan ibarettir. Hikmetlerin Çağatay Türkçesindeki arap harfli asıl metinlerini Ali Rıza Mukaddem hazırlamış, Prof. Dr. Funda Toprak bunların kontrolünü yapmıştır. Yazmalardan ve bugüne kadarki neşirlerden hareketle hazırlanan bu hikmetleri Türkiye Türkçesine aktarma işini ise bu konudaki yoğun tecrübesi ile Dr. Hayati Bice üstlenmiştir. Hikmetlerin Çağatay ve Türkiye Türkçesi şekillerini takip edip karşılaştırmak bakımından Arap ve Latin harfli metne aynı sayfada yer vermek her kesimden okur için kullanışlı sayılabilir. Ancak bunun yanında, hikmetlerde geçen ayet ve hadislerin kitabın en sonunda “Açıklamalar ve Notlar” başlığı altında numaralandırılmaksızın sıralanması ise bir eleştiri konusudur. Bunun yerine her ayet ve hadisin geçtiği sayfada dipnot ile gösterilip açıklanması okurlar için daha kullanışlı bir yöntem olsa gerektir. Diğer bir husus da yaklaşık iki yüz sayfa boyunca devam eden azımsanamayacak sayıdaki bazı hikmetlerin Arap harfli asıl metinleri bulunmayıp yalnızca Türkiye Türkçesi şekillerine yer verilmesidir. Buna ilişkin olarak giriş bölümünde, bazı hikmetlerin söz konusu Arap harfli metinlerinin çeşitli sebeplerle çalışmaya eklenemediği belirtilse de bu duruma özellikle akademik açıdan tatmin edici bir açıklama getirilmediği söylenebilir.

Çalışmaya ilişkin son bir öneri ise süslemede kullanılan minyatür ve hatlar ile ilgili olabilir. Cihangir Ashurov tarafından hazırlanan minyatürler ile girişte yer verilen bazı hat çalışmaları birer dipnot ile açıklanmış, tanıtılmış olsa idi estetik açıdan çalışmayı tamamlayan bu bölümlerin aslında anlam yönüyle de kitabın bütününe uygun olduğu okurlarca daha kolay anlaşılabilirdi.

Bununla birlikte, yukarıda yer verilen bazı eleştirilerin çalışmayı kusurlu göstermemesi gerekir. Zira *Divân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî* kitabı, Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi’nin oluşturmaya devam ettiği Hoca Ahmed Yesevî külliyyatının belki de en önemli parçası olarak akademik ve edebî yayın dünyamız için büyük bir kazanım olmuştur. Ancak belki de daha önemlisi bu kitap, Yesevî’nin Kur’an ve Sünnet temelli öğretisinin ifadesi olan hikmetlerini, hem Türkiye’de hem de dünyanın çeşitli bölgelerinde bir kez daha, üstelik oldukça şık bir görünüm ile insanlara sunan, hatırlatan bir kitap, güvenilir bir kaynak olarak Türk kültür tarihindeki yerini almıştır.